

Димитър Пеев

Humboldt Universität zu Berlin/Софийски университет „Св. Климент Охридски“
e-mail: dimitter@yahoo.com

РАЗДЕЛЯНЕТО НА ХИЛЕНДАРСКАТА ЧАСТИЦА ОТ СВЕТИЯ КРЪСТ ОТ 1767 Г. В СВЕТЛИНАТА НА НОВИ ДОКУМЕНТИ

Резюме: В статията се разглеждат четири документа от XVIII в., свързани с разделянето на хилендарската частица от Кръста Господен от 1767 г. Идентифицирани са различните исторически личности участници в процеса и на базата на тези документи е реконструиран хода на събитията от края на 1767 и началото на 1768, свързани с разделянето на светинята.

Ключови думи: Хилендарски манастир, XVIII век – документи, Света Гора: игумени, Теодосий мних, св. Сава Сръбски, преп. Паисий Хилендарски.

В сръбския светогорски манастир Хилендар се пази една доста голяма част от Кръста Господен. По описание светинята е дълга ок. 40 см. В момента тя се изнася за поклонение само на Кръстовден. Тя е дарена лично на св. Сава заедно с други мощи и свети предмети от никейския император Йоан III Дука Ватаци¹, когато на връщане от първото си пътуване по светите земи през 1229 г. св. Сава се отбива при него. Тази история със съответното позоваване на житието на светеца е разказана също и в док. 1767/1 от 21.09.1767 г. от архива на Хилендарския манастир. Документът представлява възвание до светските общини за даряване на средства за манастира във връзка с двойното вдигане на данъците от страна на турската власт:

... ѿкъдѣ же ѿное ѿтносе и животворѣщее древо крѣта]нѣ во стѣн сѣй пред^с ретѣнной ѿбителн ѿбрѣтѣет са, ѿвное и достовѣрное свидѣ[тельство] Пишетъ во в^с житїи стѣго сѣввы сѣрбскаго, ѿже ѣсть ктїторѣ и ѿснователъ воспоминавшаго мнѣтыра: котороє єго житїє во многнхъ рѣкописныхъ книгахъ ѿбрѣтѣет са. а нанпѣче во єдинѣи [в]ѣтхокожѣнной² ѿже в^с постницѣ єго неисхѣдна пребывѣетъ, пространнѣе прѣтїихъ повѣствѣетъ, сїце пишѣщїи: Во ѿна времена в^с нѣже ѿбдержѣхъ венетїане црїградѣ, стѣи сѣвва ѿдыи на поклоненїє стѣго бжїа грѣба: во вѣрашенїи своємѣ, поїде на востокѣ, во єже посѣтити бл҃гочестїивѣишаго црѣа грѣческаго Іѡанна ватаца, понеже бѣхъ срѣдницы, и да оутѣшнтѣ єго ѿ приключившей са ємѣ скорби црѣвнющаго радн града. и сказа ємѣ како имѣетъ желанїє да соберетъ мѡщы стѣихъ, єже ѿзоставити тѣла во своємѣ монастырѣ хїландѣрѣ. вложи бѣ в^с срѣце црѣю: первое за бл҃гоговѣнїє єже имѣаше ко стѣмѣ, второе же за союзъ срѣдства междѣ ѿма бѣвшаго, подарова в^с сѣи частовоспоминѣемый мнѣтырь великое сїє сокровище прѣтннїи и животворѣщїи крѣтъ, вратївѣ тогѡ своємѣ ѿнеѣшн сѣввѣ стѣмѣ, вкѣпѣ же с^с ннѣ, и ѿныа цнѡгѣл стѣла мѡщы, с^с црѣкици своими хрїсовѣлан. ...

1 Теодосїе, 277.

2 Оставено е празно място за „в“-то, вероятно е трябвало да се нанесе с червенослов.

Пак според същия документ царският хрисовул, удостоверяващ дарението, изгаря в големия пожар през 1722 г.:

... Но въ лѣто .дѣѣкв. ѿца ісаіа є: по дѣйствию и начало злобнаго врага, възже са ѿгнь въ томъ мѣтырѣ, ѿкоже всѣмъ єсть извѣстнѣо: прѣжде же сего мѣло днѣй, архіерей нѣкѣи ѿ сѣрбїи пришѣдъ на поклонѣніе стѣхъ монастырей, прѣиде и въ сѣй мѣтырѣ хиладарѣ, и поклонѣвъ са ѿтнома крѣъ со бѣлоговѣннѣмъ: понскѣвъ же и хрисоввалъ црѣвъ да вѣднѣтъ. и даде ємъ тогда бывшїи скевофілака: архіерей же не прѣте сего въ тои чѣсъ, но испросївъ оу скевофілаки врема на ѿпаснѣишее прогледанїе. по томъ же ключїи са понти ємъ дѣломъ въ карей ѿставнївъ хрисоввалъ заключѣнъ во своен кѣлїи: в тоже врема приавтї са и възженїе ѿгна [и пож]же[в]са, и изгоре полъ мѣтыра со всѣмъ, и іерархова кѣлїа, в нейже заключѣнъ хрисоввалъ ...

И пак там разбираме, че е взето решение да се раздели светинята на две, като при това едната част трябва да стои неизменно в манастира, а другата да пътува с определени монаси по света с цел поклонение и събиране на милостиня:

... оуѣсгвѣнша во и даднїа и лихвы, и сего ради ѿвѣтают са во великомъ стѣнїи. ѿ чегѣ бѣдствѣтъ(!) црїкїи и славнїи мѣтырѣ хиладарѣ: За кое ѣстѣе ѿвѣннѣмъ совѣтомъ в ѿ нѣмъ постѣшїи са ѿцї, моленѣно послѣаютъ ради мѣтнїи и помощїи ... чьстї]нїшаго ѿца архїмандрїта своего гдѣна єлїссѣа, и ѿтномаго ѿца прогвѣмена курѣ стѣфана, ѿкоже перв[.....]потгѣ]ннїхъ во своен ѣмъ ѿбїтелн, со дрѣжїнон ѣ. и ради ѿсїенїа дшї, и тѣлесъ , и поттѣннїхъ до[.....], вкѣпѣ ж[.....] помощствоканїа ради стѣго монастырѣ своего дѣша ѣмъ великое и прѣдївное со[.....] животворѣщее дрѣво крѣта гдѣна: на нѣмъже хрѣтосъ бѣ нашъ прїгвождѣ са, пролїа всѣтїю [.....]шюу крѣ[въ св]юю за спасѣніе мїра, єгѣже досѣлѣ не изношѣхъ конъ из своего монастырѣ никогдѣ [.....]їа стра[.....] и многѣмъ нѣжда надлежѣла. ѿкѣдѣ же ѿное ѿтное и животворѣщее дрѣво крѣ[та]нъ во стѣнї сѣй прѣдѣ рѣченнѣи ѿбїтелн ѿвѣтаѣтъ са, ѿвное и достѣвное свѣдѣ[тельство] ...³

С разделянето на частта от св. Кръст в архива на Хилендар са свързани още три документа: **1)** № 1767/9 – решение на манастирския събор за разделяне на частицата от св. Кръст; **2)** № 1768/17 – документ, урегулиращ разделянето и използването на отронилите се при разделянето на две на частицата от Светия Кръст парченца между членовете на манастирското настоятелство; **3)** № 1793/3 – бележка от Теодосий Грешни до някой си *господинъ архимандритъ*. Последният документ е без дата и е заведен грешно под годината 1793⁴.

От особен интерес са първият и третият документ.

В решението се казва, че настоятелите на Хилендарската света обител и цялата *во Христе братия* решават да разделят немалката частица от св. Кръст, притежание на манастира от древни времена, на две, като едната част стои неизменно в манастира, а другата, поради изпадането на последния в голяма нужда, да бъде носена от определени братя по света за събиране на милостиня. Документът е с дата 29.09.1767 г. Небезинтересни са положените под документа подписи:

+ хилендарске ѿбїтелнї Ігвдѣнъ макарїи со братнѣмъ

+ єлїсей архїмандрїтъ хилендарскїи недѣстнїи ~

3 Пълният текст на документа вж. у Пеев 2017, 183–186.

4 Пълният текст на трите документа вж. у Пеев 2017, 187–190, както и цитираната там библиография.

+ ο σκαιοφύλαξ του χιλανταρήου βυσσαρίον; + - προηγούμενος νικιφόρος	
+ прои́гъменъ мартирѣи	паісі прои́гъменъ
+ тѣмѣтен прои́гъменъ	герасіимъ прои́гъмѣ
+ προηγούμενος νικόλαος	προηγούμενος στέφανος
+ +	захарїа ѱερονїѡ · прѣхоръ ѱεрѡ
+ ἰωάκείμъ ἱερονїѡ	

Всички те са положени лично. На първо място виждаме подписа на игумена, тогава Макарий, след него е хилендарският архимандрит Елисей, след което е подписът на скевофилакса, следван от подписите на изтъкнатите проигумени⁵, общо 6 на брой, и подписите на трима йеромонаси. Това всъщност трябва да е съставът на манастирския събор. Според руския пътешественик Василий Григорович Барски, пътувал по Света Гора в средата на XVIII в., игуменството в Светогорските манастири е имало номинален и краткосрочен характер (един монах е можел да остане игумен максимум ок. 1 година, а понякога не повече от 2-3 месеца) и е служело за набавяне на средства в тежката икономическа ситуация, в която са се намирали манастирите. При това далеч по-важен е бил институтът на проигумените, чиито най-изтъкнати представители са били избирани за скевофилакси и членове на манастирския събор⁶. От друга страна обаче през 1761 година в Сремски Карловци умира Хилендарският архимандрит Герасим, чието игуменство можем да проследим по документи още от 40-те години на XVIII в.⁷ Веднага след него през 1761 г. хилендарски архимандрит става монах Елисей, когото виждаме в тази му роля и в нашия документ шест години по-късно. Всъщност противоречие между данните на Барски и цитираните документи няма: през втората половина на XVIII в. на Света Гора се наблюдава своеобразно дублиране на игуменската институция. От една страна имаме игумен по чина, описан от Барски, а от друга имаме дългосрочен игумен, който обикновено в документите бива наричан „архимандрит“. И м. Герасим и м. Елисей в запазените документи се срещат изключително с титлата „архимандрит“ и никога с титлата „игумен“⁸, като и двете принципно означават „ръководител на манастир“. Тази ситуация на двойно игуменство се потвърждава от редица документи, както и от хилендарската и зографската кондики – и двете от XVIII в.⁹ С други думи в разглежданото от нас решение е отразена точно тази ситуация: на първо място почетно се е подписал игуменът с цялото братство, след него архимандритът, т.е. постоянният игумен, след това скевофилакът, който е държал икономическата власт в манастира и след тях проигумените и останалите членове на манастирския събор.

В горната част на обсъждания от нас документ се виждат два гръцки монокондилни подписа:

¹⁰+ Ὁ π(α)τ(ρ)ιάρχ(ης) πρ(ώ)τ(η)ν Ἀλεξ(α)νδρ(ε)ί(α)ς Ματθαῖος ἐπιβ(ε)βαῖοι :

5 На второ място сред проигумените е подписът на първия български модерен историк преп. Паисий Хилендарски.

6 Барски, 66–67.

7 ИМХ, 158–159, Медаковић 1974, 16.

8 Срв. споменаванията на архимандрити в редица документи от XVIII в. – Пеев 2017, 174, 182, 184, 188, 190.

9 Подробно по въпроса вж. Пеев 2017, 156–159.

10 За разчитането на подписите изказвам своята благодарност на колегите Д. Гетов и К. Мирчева, а също така и на директора на Института по гръцка палеография към Националната банка на

+ Ὁ πρῶ(η)ν Χαλελίου Γεράσιμος παρῶν ++¹¹

Те са положени от двамата свидетели на съборното решение – александрийския патриарх Матей Псалт и Герасим, митрополит на Алепо. Матей Псалт е Александрийски патриарх от 1746 до 1766. Роден е на о-в Андрос. Замонашва се в манастира Кутлумуш на Атон, по-късно става Либийски митрополит и игумен на Манастира Златар във Влахия. Той подава оставка от Александрийския трон на 9 юни 1766 г. и се завръща в Кутлумуш, на който дарява цялото си лично богатство и полага усилия за възстановяването на изгорялото източното крило¹². Умира на 24 април 1775 г. Погребан е в Кутлумуш, за което свидетелства надгробен камък в северната част на католикона¹³. Другият свидетел на това важно за Хилендар решение е алепийският митрополит Герасим. Той е роден във Витиния през 1712 г. Почива през 1785 г. на Света гора в скита *Въведение Богородично* (Неа Скити) на манастира *Св. Павел*. Митрополит е на Алепо по време на патриаршеството на Силвестър Антиохийски (1724–1766)¹⁴. Както виждаме и двамата по това време вече са се оттеглили от поста си и са на Света Гора. Интересното в случая е, че решението за разделянето на една толкова важна светиня е изисквало и някаква по-висша санкция от тази на манастирския събор – в случая на (бивши) патриарх и митрополит.

Нека сега се обърнем към бележката на Теодосий Грешни. Тя носи неофициален характер и както казахме е без дата и без конкретно назован адресат. В хилендарския архив е заведена в папката за 1793, което, както ще стане ясно по-долу, трябва да се разглежда като грешка. До този момент, тя е привличана само като документ, свързан с автора на История славянобългарска, хилендарския проигумен Паисий, чието име е споменато вътре. Ще я цитираме цялата:

Всѣтнѣишій ѿ Високопреподобѣишій Господи ѿцѣ хѣтмѣдрї Милостивый мой бл҃годѣтель. ѿцѣ прогымѣ паисїа послала мнѣ некой изводъ своегѣ рскотворенїя, кой гавляеть ѿ раздѣленїи тѣнаго ѿ животворящаго дрѣва, егѣже ѿ преписѣ ѿ попрабѣи, ѿже обѣи, мой, ѿ егѣ кѣ вѣмъ послалаю, развѣдите ѿспытно, ако е за потребъ, ѿ по согласію всѣхъ прѣстосѣ, тѣ вѣ чѣмъ прѣгрѣшкн вѣдите, попрабѣише пошлите егѣ ко мнѣ да препишемъ на тѣсто, аще ли нѣсть по произволѣнію всѣхъ, тѣ га да се всѣе не трѣдѣ, како ѿ до сѣ тѣо самъ много ^{коѣ} какока написѣ, ѿ послѣ оу рабѣтѣ никаковъ не пристѣю, Бгѣ вѣсть га не жалимъ свога трѣдѣ тѣо е за обшю полъз, обѣче за свѣкв потрѣ квшицѣ не мѣгѣ, зашо истыннѣ стѣжѣи си до сѣло сѣгѣ радн Господине ѿзовѣите соборно егѣ прочитати ѿ ѿспрабѣити, ѿ тако повелѣите ли да напишемъ едї хрисовѣлецѣ всѣитнѣ за сѣ дѣло. ѿ напишите патрїарховѣ ѿ владѣтнѣи иже на прѣнїи ѿ мѣстѣ, подобѣнїи ѿ лѣто ѿ парѣнїи¹⁵ мѣнастырскогѣ, зашо га не знамъ. прѣ: ѿстѣю рабѣ ѿ пѣножїе фѣѣ: Грѣш:

Обръщението Всѣтнѣишій ѿ Високопреподобѣишій Господи ѿцѣ хѣтмѣдрї Милостивый мой бл҃годѣтель би трябвало да се отнася до хилендарския архимандрит Елисей, който, както изяснихме вече, поема неформалното игуменство в манастира след архимандрит Герасим и в качеството си на такъв подписва решението за разделянето на светинята. Самият факт, че е можело да се обърне човек към него без да назове името му, означава,

Гърция г-н А. Целикас и накрая, но не на последно място, на колегата Г. Банев, без помощта на които разчитането и идентификацията на свидетелите нямаше да бъде възможна.

11 *Патриарх бивши Александрийски Матей потвърждава. Бивши алепийски (митрополит) Герасим присъства.*

12 *Πασχάλης* 1901, 91

13 *Actes de Kutlumus*, 262.

14 *Κυριακωνάκης* 2015, 39, *Μαυλάκης* 1971, 331

15 От „парење“ *удвояване*, като се визира разделянето на частицата от св. Кръст.

че такъв архимандрит в манастира е имало само един. Типологически цитираното по-горе обръщение е равно на съвременното „отче игумене“. Какво ни дава основание да мислим, че бележката е писана именно до архимандрит Елисей и че се отнася до разделянето на частицата от Кръста Господен? Документът явно е бил придружителна бележка към друг документ, съставен от проигумен Паисий, вече споменатия автор на История славянобългарска, и редактиран от монах Теодосий. Последният изпраща заедно с цитираната по-горе бележка своята редакция, както и изходния документ, съставен от о. Паисий, на събора, за да бъде тя разгледана и утвърдена като официален документ. В края на бележката има пряко съотнасяне с решението за разделянето на светинята. Монах Теодосий моли съборните старци да поставят името на патриарха и митрополита на празните им места, както и датата на разделянето, защото той не ги знае. Комбинацията от патриарх и митрополит ни навежда на мисълта, че става дума именно за двамата свидетели на решението – александрийския патриарх Матей Псалт и алепийския митрополит Герасим¹⁶, което означава, че двата документа са в пряка зависимост един от друг. Възможно ли е монах Теодосий да не е бил в течение на манастирските дела и да пита за неща, които би трябвало да са известни в манастира? Според нас – да.

Теодосий Мних¹⁷ е един от изтъкнатите книжовници на XVIII в., от неговата ръка са писани изцяло или отчасти Хил. 520 (1767), Хил. 809 (1767), Хил. 789, Хил. 798 и Хил. 799 (и трите през 1769), и Хил. 811 (1771). Оставил е маргиналии в Хил. 277 (1768) и Хил. 301 (1766). Той е бил школуван книжовник, преписвач и редактор на службата за Петър Коришки (Хил. 505, 799), преписвач на житие на св. Сава Сръбски (Хил. 505, 509, 670, 787), похвално слово за св. Симеон и св. Сава (Хил. 505, 509, 787) и общи канони на св. Симеон и св. Сава (Хил. 375, 505)¹⁸. Според собствената си бележка в Хил. 301 той е *родом сербин из Краоцији*¹⁹. С други думи той е трябвало да придаде завършена литературна форма на *ръкотворението* на проигумен Паисия, но не е бил част от събора и съответно е могъл да не знае подробности от последните му решения. При това положение вече със сигурност можем да кажем, че документ 1793/3 от архива на Хилендар е възникнал непосредствено след решението за разделяне на частицата от Светия Кръст (док. 1767/9) и трябва да се датира в края на 1767 г., вероятно през м. октомври, както и, че е адресиран до архимандрит Елисей, неформалният тогава хилендарски игумен.

Нека се опитаме да възстановим хода и последователността на събитията около разделянето на рядката светиня. През 1766 г. турските власти вдигат двойно данъците на Светогорските манастири. През септември 1767 се стига до принципното решение да се раздели немалката част от Св. Кръст, дарена на св. Сава от византийския император Йоан III Дука Ватаци. Тъй като обаче хрисовулът, удостоверяващ автентичността на светинята, е изгорял в пожара от 1722, се налага да бъде изготвен нов документ, свидетелстващ за нейната истинност. Първоначалното решение е да се изготви едно възвание до *мирските общини и майсторите на рупети*, подписано от всички проистоси на Светогорските манастири – док. 1767/1 от 21.09.1767 г. Между другото обаче съборът явно успява да договори санкция за манастирското решение от

16 Според Сава Хилендарец Сръбската светогорска света обител получава по-късно и санкцията на вселенския патриарх Михаил Хандзерис (1763–1768, 1773–1774), вж. ИМХ, 109.

17 За идентификацията на Теодосий Грешни от нашия документ с изтъкнатия хилендарски книжовник от XVIII в. Теодосий мних вж. Пеев 2017, 161–162 и цитираната там литература.

18 Богдановић 1978, 191, 192, 228, 266, 148.

19 Богдановић 1978, 130.

Александрийския патриарх Матей Псалт и алепийския митрополит Герасим. Самото решение е протоколирано на 29.09.1767 г. Новата ситуация изисква съответните промени във възванието към мирските общини, за което намираме свидетелства в док. 1793/3. Със изготвянето на новия документ (в бележката на Теодосий мних, наречен *хрисовулец*) е натоварен хилендарският проигумен и пръв български модерен историк отец Паисий. С редакцията и обработката на текста на проигумен Паисий е натоварен видният хилендарски книжовник Теодосий мних. От тази фаза на разделянето на светинята е оцеляла само бележката на Теодосий Грешни. След това Хилендарският манастир получава санкция от най-висша инстанция, а именно от вселенския патриарх Самуил Хандзерис (1763–1768, 1773–1774). Възванието вероятно е трябвало отново да бъде актуализирано. Дали е било актуализирано съвместното писание на проигумен Паисий и Теодосий мних или е било изготвено ново, остава неясно – нашето предположение се базира на логиката на предходните документи, тъй като за момента не е намерен документ директно потвърждаващ това наше допускане. Последно на 24.02.1768 г. бива изготвен документ, регламентиращ използването на отронилите се при разделянето на светинята частици от членовете на събора – док. 1768/17. Последният няма характера на решение, тъй като не носи никакви подписи.

И накрая, но не на последно място, ще си позволя да поставя няколко въпроса, излизайщи извън рамките на това проучване. Има ли други запазени документи от епохата свързани с процеса на разделяне на рядката светиня? Запазено ли е някакво средновековно копие от изгорелия през 1722 г. хрисовул на Йоан III Дука Ватаци или някакъв друго по-стар документ, позоваващ се на него? Има ли други документи и споменавания на светинята в средновековната и възрожденска книжовна традиция? Решаването на тези и други въпроси би проляло повече светлина върху историята на Светогорската сръбска света обител Хилендар и междукултурните връзки на Балканите в зората на Новото време.

Литература

Богдановић, Димитрије (1978): *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд: Народна библиотека Србије.

Богдановић, Димитрије (1978а): *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара. Палеографски албум*, Београд: Народна библиотека Србије.

Медаковић, Дејан (1974): *Манастир Хиландар у XVIII веку*, Хиландарски зборник 3 (1974), 7–70.

Пеев, Димитър (2017): *Нови документи за хилендарския проигумен Паисий от втората половина на XVIII век*, Археографски прилози 39 (2017), 149–213.

Поленакочић, Харалампије (1966): *Неколико непознатих додатака о Паисију Хиландарском*, Хиландарски зборник 1 (1966), 171–181.

Фотић, Александар (2000): *Света Гора и Хиландар у Османском царству XV–XVIII век*, Београд: Балканолошки институт САНУ.

Πασχάλης, Δημήτριος (1901): *Ματθαίος ο άνδριος, πάπας και πατριάρχης Αλεξανδρείας και πάσης γης Αιγύπτου (1746–1767) : Βιογραφικόν σχεδάριον*, Εν Αθήναις 1901, Τυπογραφείον "Εστία".

Κυριακαντωνάκης, Ιωάννης (2015): *Η Ελληνική λογοσύνη της Κωνσταντινουπόλης. Απο τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο εξ Απορρήτων (1636–1709) στον Μανουήλ Γεδεών (1851–1943). Προσωπογραφική θεώρηση*. Λημματολόγιο, Αθήνα: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών.

Μαμαλάκης, Ιωάννης (1971): *Το Άγιον Όρος (Άθως) δια μέσου των αιώνων*. ΕΜΣ - Μακεδονική Βιβλιοθήκη, αρ. 33, Θεσσαλονίκη.

Извори

Барски *Странствования Василья Григоровича-Барскаго по святым местам Востока с 1723 по 1747 г.* изданы Православным палестинским обществом по подлинной рукописи подъ редакциею Николая Барсукова, Часть III, Санкт Петербург: Типография В. Киршбаума 1887. (Репринт: Москва: ИИПК „Ихтиос“ 2004.)

ИМХ Сава Хиландарац, *Историја манастира Хиландара. Успомена на седамстогодишњицу оснивања*, Приредио и поговор написао Томислав Јовановић, Београд: Народна библиотека Србије 1997.

Теодосије, *Житија*, приредио др. Димитрије Богдановић, Београд: Просвета, Српска књижевна задруга, 1988.

Хилендарска кондика *Хилендарска кондика от XVIII век*, Представена от Божидар Райков. Съставители: Божидар Райков, Александър Младенович, Боряна Христова, Нина Вутова, Светлана Иванова. Научен Редактор: Боряна Христова. Уредници: Елена Узунова, Лиляна Джурджич, София: Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ 1998.

Actes de Kutlumus Archives de l'Athos. II². Actes de Kutlumus. Nouvelle édition remaniée et augmantée par Paul Lemerle. Paris: P. Lethielleux 1988.

Димитар Пеев

**РАЗДЕЉИВАЊЕ ХИЛАНДАРСКЕ ЧЕСТИЦЕ ЧАСНОГ КРСТА 1767. ГОДИНЕ
У СВЕТЛУ НОВИХ ДОКУМЕНАТА**

У овом раду разматрају се четири документа из XVIII века повезаних са догађајем раздељивања хиландарске светиње Крста Господњег 1767. године. Урађена је идентификација кључних историјских личности и на основу анализираних докумената реконструисано је време догађаја с краја 1767. и почетка 1768. године.